

Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamaya Yönelik Hizmet Veren Kamu Kurumları ve Hizmetleri Üzerine Bir Değerlendirme

Alper DOĞAN

Yrd.Doç. Dr. , Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Ula Ali Koçman Meslek Yüksekokulu

Öz: Günümüzde devletler politik kararlarının, iki farklı cinsiyet üzerinde doğuracağı etkiyi dikkate almakta, sonuçlarını değerlendirmekte, iki cinsiyet arasında eşitsizlik doğurmayacak ya da mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri giderecek şekilde almaya çaba sarf etmektedirler. Politik kararların en önemli yansıması olan devlet bütçelerinin, toplumsal cinsiyete duyarlı hale gelmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği gözetmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmada en önemli araçların başında gelmektedir. Bu çalışmada toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme anlayışı ile Türkiye’de konuya ilişkin çalışmalarda bulunan kamu kurumları ve sundukları kamu hizmetleri ve yaptıkları kamu harcamaları açıklandıktan sonra mevcut kurumların revizyonu ve yeni kurumların tahsis edilmesi gereği üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Devlet Bütçesi, Kamu Hizmetleri, Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığı.

An Evaluation For Public Institutions And Public Services Considering Gender Equity In Turkey

Abstract: Today, states consider the effect of their political decisions on two different gender, and evaluate the ramifications of these decisions, so that they will not cause inequality between men and women. States also make an effort to take political decisions in order to avoid gender inequalities. The most important consequence of the impact of political decisions on the state budget is that it has become gender-sensitive and considers the gender equality. It also reduces gender inequality which is one of the most important tools. In this study, gender-sensitive budgeting approach in Turkey will be discussed. The study will also mention about the public institutions and public services that are related to the issue under discussion in addition to explaining the public spending of these institutions. Finally, the revision of existing institutions and the need for the establishment of new institutions will be articulated.

Key Words: Gender, Government Budgets, Public Services, Gender Sensitivity.

GİRİŞ

Doğası gereği insanoğlu, diğer çoğu canlılar gibi erkek ve dişi olmak üzere iki ayrı cins olarak yaratılmıştır. Bu biyolojik farklılık sosyal bir varlık olan insanların yaşantısına doğal hayattan farklı olarak toplumsal bir takım kurallar ile yansımış ve biyolojik cinsiyetten farklı olarak toplumsal cinsiyet kavramını doğurmuştur.

Doğanın en basit denge kuralı olan “Büyük balık küçük balığı yer” kuralı insanoğlunun iki farklı cinsi için de olağan işlemiş, kadınlar toplum içerisinde küçük balıklar gibi fiziksel olarak zayıf olduklarından gelenekselleşen bir eşitsizliğe maruz kalmışlardır. 1980’li yılların ilk çeyreğine kadar geçen süre zarfında toplumlar, toplumların üst örgütlenmesi olan devletler sosyo-ekonomi politikalarını şekillendirirken politikaların sonuçlarının iki farklı cinsiyet üzerindeki etkilerini öngörmedikleri gibi ölçmemişlerdir. Bu öngörü yoksunluğu bahsi geçen zaman zarfına kadar kadın-erkek arasındaki eşitsizliği derinleştirmiştir.

Ancak daha sonra yapılan çalışmalarda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltıldığı ölçüde kadının sosyal, kültürel yaşama katılımının arttığı, ekonomiye katıldığı, bunun da direkt olarak ülkelerin refah seviyesinde artış eğilimi doğurduğu gözlemlenmiştir. Bu gözlemler Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelerin temelini oluşturmaktadır. Bugün devletler politik kararlarının, iki cins üzerinde doğuracağı etkiyi dikkate almakta, sonuçlarını değerlendirmekte, iki cinsiyet arasında eşitsizlik doğurmayacak ya da mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri giderecek şekilde almaya çaba sarf etmektedirler. Politik kararların en önemli yansımaları olan devlet bütçelerinin, toplumsal cinsiyete duyarlı hale gelmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği gözetmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmada en önemli araçların başında gelmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve bu yönde devlet politikalarının oluşturulması toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının temel gereksinimi niteliğindedir. Bu gereksinimin giderilmesi devlet bünyesinde eşitlik mekanizmasına işlerlik kazandıracak mevzuatın ve kurumsal yapının oluşturulması ile mümkün kılınır. Bu çalışmada toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme anlayışı ile Türkiye’de konuya ilişkin çalışmalarda bulunan kamu kurumları ve sundukları kamu hizmetleri ve yaptıkları kamu harcamaları açıklandıktan sonra mevcut kurumların revizyonu ve yeni kurumların tahsis edilmesi gereği üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN YASAL DAYANAĞI

Başta anayasa olmak üzere yönetmeliklere kadar toplumsal cinsiyet eşitliğine ve dezavantajlı gruplara yönelik düzenlemeler mevcuttur. Buradan hareketle toplumsal cinsiyet odaklı yaklaşımın mevzuatta ismen yer alması da temsil ettiği anlam mevzuatta yer almaktadır. Bu da devlet ve kamu idarelerine bu yöne düzenlemeler yapma zorunluluğunu hukuk kuralları ve yaptırımlarla gerekli kılmıştır (Genç, 2010: 478).

Normlar hiyerarşisi anayasadan başlamak üzere kanunların her bir basamağında başta kadınlar olmak üzere dezavantajlı guruplara yönelik birçok düzenlemesi mevcuttur. Bu düzenlemeler devletin bahsi geçen kesimlere karşı olan duyarlılığını göstermektedir. Yasal düzenlemelerin sayıca çok olması birçok kamu idaresini sorumlu kılmakla beraber kadınlar ve dezavantajlı kesime yönelik üretilecek kamusal hizmetlerin ve tahsis edilecek kaynakların birçok kurumun yetki alanı içine giriyor olması hizmetler gerçekleştirilirken etkinliğin sağlanmasında en önemli engel olarak karşımıza çıkmaktadır (Genç, 2010: 479).

Anayasa'da Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

1982 Anayasası birçok maddesi eşitliği temel aldığı ve bu eşitliğin devletin güvencesi altında olduğunu gerek metinlerde gerekse maddelerin lafzında ve ruhunda vurgulamaktadır. Kadınların ve dezavantajlı gurupların pozitif ayrımcılığa tabi tutulması gereği devlet desteğinin her alanda yapılacağı dolaylı yoldan vurgulanmaktadır. Yeni tasarlanan anayasada ise toplumsal cinsiyet eşitliğinin açık ve net bir şekilde her alanda vurgulanması gerektiği sivil toplum kuruluşlarınca talep edilmektedir.

Diğer Kanunlarda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Türk Medeni Kanunu, 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz, Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun vb. otuza yakın genel kanun ve kanun hükmünde kararname kamusal hizmetleri düzenleyip dezavantajlı guruplar ve kadınlara yönelik düzenlemeleri ve toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmede yasal altyapı sağlamaktadır.

Vakıflar Kanunu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu gibi sadece ilgili bulunan kamu idarelerine ilişkin maddeleri içeren sayıları yirmi kadar olan özel kanunlar ve kanun hükmünde kararnameler de toplumsal cinsiyet, kadın ve diğer dezavantajlı gurupları kapsayan hükümler içermektedir (Genç, 2010: 476–495).

TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN KAMU HİZMETLERİNDE YERİ

Osmanlı’nın son dönemlerinden başlayarak cumhuriyetin ilk dönemlerinde yasal çerçeve kazanan kadın talepleri bugün uluslararası ve yerel aktörlerin etkisi ve sivil toplumun çabaları ile Türkiye’de daha geniş bir alana yayılmış bulunmaktadır. Hem kamu da hem de sivil toplumda artan sosyal farkındalık Türkiye’de kadın-erkek eşitliği üzerine yapılan çalışmaların son yıllarda hız kazanmasına ve bununla beraber süreklilik arz etmesine olumlu yönde neden olmuştur. Artan farkındalığın ürünü olarak eğitime imkânı bulan kadınlar bu imkânı ellerinden geldiği ölçüde verimli kullanıp avantaja dönüştürme konusunda kararlı davranmaktadırlar. Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen kadın erkek eşitliğine erişmede Türkiye’de mevcut temponun oldukça düşük olduğu ve eşitliğe erişimin oldukça uzun zaman alacağı gözlemlenmiştir.

Türkiye’de kadın-erkek eşitliğinin devlet çatısı altında işlev kazanması ilk kez 1987 yılında Devlet Planlama Teşkilatı çatısı altında kurulan “Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu” ile gerçekleşmiştir. Bununla beraber 1985 yılında “Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” ve 1985 yılında Nairobi’de yapılan Üçüncü Dünya Kadın Konferansı ile kabul edilen “Kadının İlerlemesi için Nairobi İleriye Yönelik Stratejileri” de 1990 yılında Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı’nın Başbakanlığa bağlı kurulmasında etkin rol oynamıştır. Aynı yıl Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü kurulmuştur (1991 yılında Başbakanlık’a bağlanmıştır). Daha sonra kurum 2004 yılında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’ne dönüştürülmüştür. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü gibi kamu kurumlarının da konu üzerinde çalışmaları bulunmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe aile başına daha az çocuk düştüğü, daha az çocuk ölümü ile karşılaşıldığı, daha iyi çocuk eğitimi sağlandığı ve kız çocuklarının eğitim alma şansının arttığı yapılan araştırmalarla kanıtlanmıştır. Eğitim ve kadınların iş hayatına atılması arasındaki olumlu orantı kadınların yaşam kalitesini arttırıcı niteliktedir. Fakat Türkiye’de kadınların eğitime katılma oranı erkeklere kıyasla oldukça düşük düzeyde kalmaktadır. Toplumsal cinsiyete duyarlı bir Milli Eğitim Bakanlığı ile hedeflenen amaç kadınların ve kız çocuklarının eğitime erişmede erkekler ile aynı fırsat eşitliğinde olmalarının tesis edilebilmesidir.

Tablo 1. Türkiye’de Kadınların ve Kız Çocuklarının Eğitim Düzeyi

Türkiye’de 15 yaş üstü her 10 kadından biri okuma yazma bilmemektedir.
Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da her 4 kadından 1’i okuryazar değildir.
Resmi istatistiklere göre ülkede toplam 3.812.000 okuma yazma bilmeyen yetişkin (15 yaş üstü) nüfusun %81’ini kadınlar (3.114.787) kadınlar oluşturmaktadır.
Kız çocuklarının okullaşma oranı %97,9’dur. Eğitimde cinsiyet eşitsizliği okul öncesi eğitimden başlamakta, eğitim seviyesi yükseldikçe artmaya devam etmektedir.
Ülke genelinde kız çocuklarının okullaşma oranı yükselmesine rağmen bölgeler arası eşitsizlikler devam etmektedir.
15-24 yaş arasında okuryazar olmayanların %79’u kadındır. Eğitim olanaklarına erişemeyen kadınlar kayıtdışı işlerde çalışmakta ve/veya aile işçiliği yapmaktadır.

Kaynak: (KA.DER, 2011: 13).

Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye’de eğitim öğretim faaliyetlerinden sorumlu bakanlık olarak hizmet vermektedir. Anasınıfı ve ilköğretimden başlayarak, örgün eğitim, mesleki eğitim, özel eğitim gibi yaygın eğitim programları ile hizmet vermektedir. 1982 Anayasası 42. madde uyarınca bahsi geçen verilen eğitimler kız/oğlan, kadın/erkek tüm Türk vatandaşları için zorunlu ve bedelsizdir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın, bugün, toplam bütçe gelirleri içindeki payı %15 civarındadır ve bütçeden eğitime yapılan bu harcamalar yatırım carileri olarak adlandırılırlar*.

Türkiye’de ilköğretim çağındaki kızların okula devam etmesi erkeklere kıyasla daha düşüktür. Bu nedenle kızlar Milli Eğitim Bakanlığı fonlarından erkeklere kıyasla daha az fayda sağlamaktadır. Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme, toplumsal cinsiyet eşitliği uyarınca gelir ve harcamaların yeniden yapılandırılacağını öngörmektedir ve Milli Eğitim Bakanlığı ve Dünya Bankası işbirliği ile bu amacın hedeflerini desteklemektedir. Şemsiye projesi (2002-2006) sosyal yardımlaşma ve dayanışma başkanlığınca 500 milyon \$ bütçe

* Bazı kamu harcamalarının etkileri döneminde yok olmadığı, gelecek dönemlere de geçtiği halde, bunların nesnel varlıklar halinde olmamaları, cari harcamalar olarak nitelendirilmelerine sebep olmaktadır. Mesela, eğitim ve sağlık harcamalarının bir üretici güç olarak insan üzerinde ileriki dönemlere de kalıcı etkileri olduğu halde, bunlar kamu muhasebesinde cari harcama sayılmaktadır. Bunlara insan sermayesine yatırım ya da kalkınma carisi de denilmektedir (Bulutoglu, 1981: 219).

sosyal riskler uyarınca proje kapsamında kullanılmıştır. Bu projenin bir bileşeni gelir düzeyi düşük ailelere yardım ve çocuklarını okula göndermek için yapılan direkt para transferidir. Proje kapsamında ilk adım ekonomik kriz nedeni ile çocuklarını okuldan almak zorunda kalan aileleri hedef almıştır. Milli Eğitim Bakanlığı ile yapılan işbirliğinde ailelere çocuklarını okula göndermeleri için belirli bir miktar ödeme yapılmıştır. Ödeme az da olsa kızlar için %22,2 (İlkokul düzeyinde), %39,2 (ortaokul düzeyinde) erkeklere kıyasla daha fazla ödeme yapılmıştır. Projenin başından 2005’e kadar 535917 kız ve 632863 erkek çocuğu bu uygulamadan faydalandırılmıştır. Kızların erkeklere kıyasla daha az olmasına rağmen toplamda kızlara ödenen para erkeklerden fazladır. Bu sistemde ödeme annelere yapılmıştır. Her birine özel olarak bankadan tahsilâtı yapabilecekleri banka hesapları açılmıştır. Bu ödeme şekli kadının aile içindeki önemi açısından önem arz eder. Pozitif sonuçlar çocukların, özellikle de kız çocuklarının okula katılımı ile sonuçlandı fakat özellikle kızlar ve onların artan okul başarısı projenin başarı göstergesi olarak ayrı bir önem taşır (Genç, 2010: 476–495).

2004 PISA raporu uyarınca Türkiye’de 15 yaşında bir ilköğretim öğrencisinin bilmesi gereken 6 birim bilginin yalnızca 1 birimini bildiğini ortaya koymuştur. Bu ülkedeki eğitimin niceliğinin yansırı niteliğinin de incelenmesi gerektiğini ortaya koymuştur. 2006 ve 2009 yıllarında yayımlanan PISA raporlarında iyileşmeler gözlemlenmekle beraber yetersiz görülmüştür.

Bahsi geçen sorunların çözümüne yönelik olarak Mili Eğitim Bakanlığı son yıllarda dezavantajlı olan kesimin eğitim ihtiyaçlarını(kadın-erkek fırsat eşitliği, maddi olanaksızlara burs, özel eğitim vb.) karşılamaya yönelik çalışmalar yapmakta, bu yönde projeler, programlar üretmektedir. Bu hizmetler şöyledir (Bknz.: Milli Eğitim Bakanlığı, 2012). T.C. Hükümeti ve UNICEF Ülke programı, Okul Öncesi Eğitimin Güçlendirilmesine Yönelik Proje, Hiçbir Çocuk Geride Kalmasın Projesi (Marta), Mobil Anaokulu/Gezici Sınıf Projesi, Haydi Kızlar Okula!, Kız Çocukların Okullaşmasına Destek Kampanyası, Anne-Baba, Çocuk Eğitim Projesi, Özellikle Kız Çocuklarının Okullaşma Oranlarının Arttırılması Projesi, Özel Eğitimde Erken Çocukluk Eğitimi Hizmetlerini Geliştirme Projesi, Özel Eğitime Gereksinim Duyan Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

5251 Sayılı Kanun ile kurulan kurumun amacı kadın haklarının korunması, geliştirilmesi için çalışmalar yapmak, kadınların sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi yaşamdaki konumlarını güçlendirmek, hak, fırsat ve olanaklardan eşit yararlanmayı sağlamak, toplumda farkındalık arttırmak ve politika belirlemek

olarak sıralanmıştır. Aynı kanunda yer alan genel müdürlüğün görevleri özetlenirse; kadına karşı ayrımcılığı önlemek, kadının insan haklarını geliştirmek, kadını ekonomik, sosyal ve kültürel alanda etkin hale getirmek ve eğitim düzeyini yükseltmek amacıyla yapılacak her türlü programlara destek vermek, bu konularda stratejiler geliştirmek, plan ve programları oluşturmak ve temel politikaların belirlenmesine katkı sağlamak, kanunları ve idari düzenlemeleri görev alanı çerçevesinde izleyerek kadınların eşit hak ve fırsatlara ulaşmasını sağlayarak çalışmalar yapmak, kadına yönelik her türlü şiddet, taciz ve istismarın önlenmesi için çalışmalarda bulunmak, kadın-erkek eşitliğinin toplumsal kalkınma sorunu olarak algılanması amacıyla kamuoyunu bilgilendirmek, bütün alanlarda kadınların ilerlemesini sağlayıcı ve karar mekanizmalarına katılımı artırıcı çalışmalarda bulunmaktır. Genel müdürlük sıralanan görevlerine ek olarak görev alanı ile alakalı konularda tüm kuruluşlarla işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamakla da görevlidir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2012).

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

İktisadi kalkınmanın en önemli bileşenlerinden birinin tarımsal yeterlilik olduğu genel kabul görmüş bir görüştür. Tarım kesiminde ise kadın sosyal güvensiz ve ücretsiz çalışan ve bu kalkınmanın öznesi konumunda olmaktadır. 2012 yılı verileri uyarınca kadınların işgücüne katılım oranı %30'dur İşgücüne katılan kadınların da yarıya yakını tarım kesiminde istihdam edilmektedir. Tarımda çalışanların da büyük bir kısmı ücretsiz aile işçisi konumundadır (TÜİK, 2012). Ücretli çalışan kadınların ise elde ettikleri ücretler günlük ve aylık olarak incelendiğinde aynı işte çalışan erkeklere kıyasla %10-15 oranında daha düşük ücret ile çalıştıkları görülmektedir (TÜİK, 2010). Bu olumsuz tablonun düzeltilmesi için Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından çeşitli çalışmalar yapılmaktadır (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2012). Tarım kesiminde çalışan kadınların, ev hanımlarının hedef alındığı yurt genelindeki eğitim ve projeler için bütçede 850000 TL ödenek tahsis edilmiş, yılsonunda ise ödeneğin %93'ü harcanmıştır (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2012). Bakanlık tarafından sağlanan tarımsal desteklerden 2007 yılında 413.806'sı kadın çiftçi olmak üzere 2.616.747 çiftçi yararlanmıştır. Tarımsal desteklerden yararlanan çiftçilerden sadece %16'sı kadındır.

Bakanlık bünyesinde bulunan "Kadın Çiftçiler Daire Başkanlığı" tarım sektöründe çalışan kadınların sorunlarına çözüm üretmek için kurulmuş bir birimdir.

Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

633 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname uyarınca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. İlgili KHK ve ilgi yazı gereği 31.12.2011 tarihi itibarıyla Özürlüler İdaresi Başkanlığı Kurumu kapatılarak bu kuruma ait iş ve işlemler de ilgili Genel Müdürlüklere devredilmiştir. Müdürlük, ulaşım, yaşlı bakımı, özürlü bakımı, yaşlı hizmetleri, istihdam alanlarında çalışmalar yapmaktadır (Bknz.: Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2012).

657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu uyarınca kamu kuruluşları %3 oranla engelli personel istihdam etmekle yükümlüdürler³. Ancak bu yükümlülüklerini engelli personelin kadro için gerekli eğitim ve niteliğe sahip olmaması vb. nedenler bu yükümlülüğün yerine getirilmesine engel olmaktadır. Örneğin 2010 yılı için engelliler için ayrılmış kadroların yaklaşık %75’lik kısmı doldurulamamıştır. Dolan kısmın da yaklaşık %20’lik kısmı kadınlardan oluşmaktadır (Devlet Personel Başkanlığı, 2010). Devletin temel görevi engelli vatandaşların hayata kazandırılması için gerekli eğitim ve nitelikleri onlara kazandırmak olmalıdır. Bu donanımların kazandırılması ile engelliler sadece kamuda yasal zorunluluk uyarınca çalıştırılan personeller olmaktan çıkıp özel sektörde de istihdam edilme olanağı bulabileceklerdir.

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu 2. maddesinde yer alan “Fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan, kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir almayan vatandaşlar ile geçici olarak küçük bir yardım veya eğitim öğretim imkânı sağlanması halinde topluma faydalı hale getirilebilecek kişiler bu kanun kapsamı içindedir.” hükmü ile genel müdürlüğün hizmet alanı belirlenmiştir. Kurum bu doğrultuda 6 ana yardım gurubu ile hizmet vermektedir (Bknz.: Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 2012):

- Şartlı Nakit Transferi: Şartlı nakit transferi yoksulluk nedeni ile okul çağındaki çocuklarını okula gönderemeyen veya okuldan almak zorunda kalan ailelere çocuklarını okula devam ettirmeleri koşulu ile düzenli para yardımı yapılarak sürdürülen bir sosyal yardım programıdır.

³ Bahsi geçen oran toplam dolu kadro dikkate alınarak hesaplanmaktayken 25.12.2009 tarihli 5944 Sayılı 2010 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu’nun 22. maddesinin 2. fıkrasında yeni bir düzenleme yapılarak bu zorunluluk kaldırılmıştır.

- Aile Yardımları: Ekonomik ve sosyal yoksulluk içinde bulunan ailelere gıda, yakacak ve barınma yardımı (tadilat yardımı) sunulmaktadır.
- Sağlık Yardımları: sosyal güvencesi ve yeşil kartı olmayan kimselerin ödeme gücünün üzerinde karşılaştıkları sağlık harcamalarını gidermeye yönelik desteklerdir. Engelli vatandaşlar için tekerlekli sandalye, protez vb. araç gereçlerin temini bu kapsamda yer almaktadır.
- Eğitim Yardımları: Eğitim-öğretim yılı başında maddi olanaksızlık içinde olan ailelerin çocuklarına önlük, çanta, kırtasiye vb. materyal yardımı yapılmaktadır. Taşınmalı eğitim verilen bölgelerdeki öğle yemeği yardımı da bu kapsamda değerlendirilir. Yükseköğrenim bursları ve özürülülere yapılan eğitim yardımları da bu kapsamdadır.
- Özürlü Yardımları: Sosyal güvence şemsiyesi dışında kalan engelli vatandaşlara her türlü ihtiyaçlarının giderilmesi için sunulan bir sosyal yardımdır.
- Özel Amaçlı Yardımlar: Sıcak yemek aşevleri vasıtasıyla ihtiyaç sahiplerine dağıtılarak günlük gıda desteğinde bulunmaktadır.
- Tüm bu yardımlar, taşrada ve merkezde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu tarafından finanse edilir.

Diğer Kamu Kurumları ve Dezavantajlı Guruplara Yönelik Destekler, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu: 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kanunu ile kişi ve ailelerin maddi, manevi sosyal yoksunluklarının giderilmesi, ihtiyaçlarının karşılanması, sosyal sorunların önlenip hayat standartlarının yükseltilmesi sosyal hizmet olarak tanımlanıp anayasadaki sosyal devlet olmanın gereği olarak devlet tarafından yerine getirilmesi kanunen şart koşulmuştur.

Yaşlı, kadın, özürlü, çocuk gibi dezavantajlı gurupların tamamına yönelik hizmetler bu kurumun bünyesinde bulunmaktadır. Geniş bir kesime hitap ediyor olması belirli kesimlere hitap eden kamu kurumlarından bu kurumu ayırmaktadır (Genç, 2010: 489).

Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi: Proje kapsamında bir takım sosyal işler yürütülmektedir. Hedef toplumsal eşitlik, insan kaynakları gelişimi, katılımcı demokrasinin yerleştirilmesidir. Topluma Dayalı Ana-Çocuk Sağlığı adlı proje ile valiliklerin de desteği ile Siirt, Cizre, İdil, Batman ve Kâhta'da kadın ve çocuklar sağlık eğitiminden geçirilmektedir. Çok Amaçlı Toplum Merkezleri adlı proje ile de kadınların güçlendirilmesi, kamu

hizmetlerinden daha fazla erişim sağlamaları, istihdam ve girişimcilik artışı, sorunların farkına varma vb amaçlar güdülmektedir. Proje kapsamında, okul öncesi eğitim, okuma-yazma, bilgisayar, beslenme, ev ekonomisi alanlarında eğitim verilmektedir. Sağlık eğitimi, el becerileri ve mesleki eğitimler diğer verilen eğitimlerdir. İstihdam yaratıcı faaliyetlerin öğretilip özendirilmesi için proje kapsamında restoran-pastane ve el sanatları/hediyelik eşya atölyeleri kurulmuştur (TÜSİAD, 2008: 186).

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü: 5256 sayılı "Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun" uyarınca sosyal sorunların belirlenmesi ve çözümü ile Türk ailesinin bütünlüğünün korunması, güçlendirilmesi ve sosyal refahın artırılmasına yönelik ulusal ve uluslararası bilimsel araştırmalar yapmak veya yaptırmak, proje üretmek, desteklemek, uygulamak amacı ile kurulan kurumdur (Bknz.: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2012).

T.C. Kalkınma Bakanlığı: Politika geliştirme ve planlama, ülke programları ve Beş Yıllık Kalkınma Planları hazırlama ve araştırma aşamasında toplumsal cinsiyet eşitliği içeren çalışmalar yapan Kalkınma Bakanlığı (Eski Devlet Planlama Teşkilatı) bununla beraber hazırlamış olduğu “Kırsal Kalkınma Projeleri” ile kadın istihdamı konusunda çalışmalar yapmaktadır (Bknz.: T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2012).

T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı: Görev ve ilgi alanı sanayi politikası geliştirme ve planlama olan bakanlık ile Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri Genel Müdürlüğü, el sanatlarının geliştirilmesi ve küçük sanayicilerin işyerlerini kurmaları için destek hizmeti sağlamakta ve bahsi geçen bölgelerdeki kredi koşullarını tespit ederek destek vermektedir. Ayrıca bakanlık bünyesinde bulunan Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) vasıtasıyla kadın girişimcilere destek vermekte, genel girişimcilik eğitimlerinde kadın gruplarına özel eğitim programları düzenlemekte ve AB desteklerinden kadınların yararlanmasında aracılık görevleri üstlenmektedir (Bknz.: T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: Bakanlık Yenileşme ve Değişim için Türkiye’de Sosyal Diyalogun Güçlendirilmesi Projesi kapsamında çalışan kadınlar için hibe projeleri desteği sunmuştur. Aynı proje kapsamında “İş ve Aile Yaşamının Uyumlaştırılması Bağlamında Çocuk ve Yaşlı Bakım Hizmetlerinin Geliştirilmesi” Çalışma Grubu ile politika önerileri geliştirmiştir. Bununla beraber bakanlık, işsiz kadınlar ve genç kızların istihdam edilebilirliğini artırmak için Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ile projeler geliştirmiştir. İŞKUR istihdam olanaklarının geliştirilmesine yönelik aktif

işgücü piyasası politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasında bakanlığın aktif rol oynayan birimidir. İşe yerleştirme, mesleki eğitim, genç kız ve kadınların mesleki oryantasyonu konusunda projeler geliştirmekte ev AB projelerinin uygulanmasına aracılık etmektedir (TÜSİAD, 2008:187).

Sosyal Güvenlik Kurumu: Sosyal Güvenlik Kurumu Türkiye'deki birincil sosyal parafiskal kurum olarak kanunlarla kendisine yüklenmiş görevleri sağlamak, sosyal yardıma gereksinim duyanların ihtiyacını karşılamakla yükümlüdür. Bu anlamda kapsadığı sosyal kesim yalnızca kendisine prim ödemesi yapanlar değil sosyal gerekler nedeni ile hizmet sunmak zorunda olduğu yaşlılar, ihtiyaç sahipleri, engellilerden oluşmaktadır. 2022 Sayılı 65 yaşını Doldurmuş, Muhtaç, Güçsüz, Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkındaki kanun uyarınca Sosyal Güvenlik Kurumuna, sosyal yardımların yerinde, eksiksiz yerine getirilmesini izlemek, yönlendirmek, hakkaniyet ile dağılmasını sağlamak, sosyal yardım hedefleme mekanizmasını kurmak, kimlerin yoksul olduğunu yoksullukla mücadele kapsamında belirlemek, yoksulluk politikalarına ışık tutmak görevleri kurumun görev alanına sokulmuştur.

Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu: Kurum tarafından ekonomik olanaksız öğrencilere barınma, harç ve harçlık olanağı sunulmaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü: Önceden belirlenmiş bazı koşulların sağlanması halinde öksüz veya yetim ihtiyaç sahibi çocuklar ile %40'dan başlayarak engele sahip muhtaç kişilere muhtaç aylığı bağlanmaktadır. Ailesinin durumu yeterli olmayan ilköğretim öğrencilerine de burs bağlanabilmektedir.

KAMU KURUMLARINDA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİ SAĞLAMAYA YÖNELİK İYİLEŞTİRME ÖNERİLERİ

Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğinin kamu hizmetlerine kazandırılması için bu konuya ilişkin çalışmalar yapan yeni kurumların tesis edilmesi gereği üzerinde durulmaktadır. Bununla beraber mevcut kamu kurumlarının da işlev revizyonu, iyileştirmeler de gerekli görülmektedir. Bahsi geçen yeni kurumların tesis ve mevcut kurumların iyileştirilmesine altyapı oluşturacak hem ulusal hem de yerel düzeyde politik düzenlemelere gidilmesi planlanmalıdır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Yeni Kamu Politikası ve Yeni Kurumların Oluşturulması Önerisi

Her türlü cinsiyet ayrımcılığını önlemek için zaman hedefli ve sorumlu kurumları belirten 5 yıllık bir "Türkiye Kadın Politikaları Eylem Planı" oluşturulması, TBMM tarafından onaylanması, uygulama sonuçlarının değerlendirilmesi ve kamuoyuna duyurulması eşitliği sağlamada uzun vadeli bir

izdüşümü sağlamada kamu politikasını gerçekleştirmeye olanak tanır. Bakanlıklarda ve kamu kurumlarında, yerel birimlerde bu programın uygulamasını kolaylaştırıp, denetimini sağlamak için sivil toplum kuruluşlarından bağımsız temsilcileri içeren bir “Toplumsal Cinsiyet Eşitlik Kurulu” oluşturulabilir (KA.DER, 2011: 8).

Oluşturulacak devlet politikalarına temel oluşturup sürdürülebilirlik sağlayacak bir “Eşitlik Çerçeve Yasası”nın çıkartılması gereklidir. Yasayı denetlemek içinde bir kamu denetleyici (Ombud) atamak uygun olacaktır (KA.DER, 2011: 8).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için bakanlıklar tarafından uygulanmakta olan bütün tüm faaliyetlerin odağına toplumsal cinsiyet bakış açısını yerleştirecek ve denetleyecek yeni mekanizmalar oluşturulmalıdır. Yeni kurumların kurulumu toplumsal cinsiyet eşitliğine erişmede uygulamaların kurumsallaşması ve kolaylaşması bakımından ciddi anlamda önem arz etmektedir. Kurulmasında fayda görülen kurumlar şöyle sıralanabilirler:

- Ülke nüfusunun yarısını oluşturan kadınların ekonomik, sosyal, siyasi sorunlarının çözümüne yönelik olarak bir bakanlığın kurulması önemli bir fonksiyona sahip olabilir. Bakanlık tüm kamusal kurumlar arasında bir eşgüdüm sağlayarak sadece ulusal düzeyde değil uluslararası düzeyde ve sivil toplum örgütleri ile de iletişimi arttırabilir (Cansız, 2009: 340).
- Ayrıca kadın-erkek eşitliğini oluşturup, olumlu eylem ve eşit fırsat politikaları oluşturacak, özel olarak ise iş hayatında, işe başlamada, terfi etmede, hizmet içi eğitim ve ücretlerde ayrımcı uygulamaları denetleyecek ve bu sorunların çözülmesi için politika üretecek bağımsız bir kurulun kurulması gereklidir. Bahsi geçen eşitlik kurulunun adı “Kadın-Erkek Eşitliği Kurulu” olabilir.
- Hükümet tarafından hazırlanan bütçe tasarısı ve ekli cetveller 5018 sayılı kanununun 18. maddesi uyarınca mali yılbaşından 75 gün evvel TBMM’ye sunulur. Bütçe tasarısı 55 gün Bütçe Komisyonu’nda ve 20 gün TBMM Genel Kurul’da görüşülür. Bahsi geçen süreler yeniden düzenlenerek TBMM bünyesinde kurulacak “Cinsiyet Eşitliği Komisyonu” tarafından bütçe ve ekli cetvellerinin toplumsal cinsiyete duyarlılığı incelenebilir. Bütçenin hazırlık, uygulama ve denetim aşamalarına ilişkin aylık, altı aylık ve yıllık hazırlayacağı raporlar kamuoyuna sunulabilir. Bununla beraber komisyonun taşrada da birimleri kurulabilir (Cansız, 2009: 341). Bu sayede

bütçeler yasalaşmadan evvel kaynakların yeniden önceliklendirilmesine olanak sağlanır ve kesin hesap kanunu değerlendirildikçe bütçe uygulama sonuçlarının toplumsal cinsiyet etki değerlendirmesinin yapıp yapılmadığı sorgulanarak kesin hesap kanunlarında toplumsal cinsiyet etki değerlendirmelerinin yer almasının sağlanabileceği öngörülmektedir (Aksoy, 2006: 121).

- Kadın girişimciliği, kadınları sosyal ve ekonomik manada özgürleştirmekle beraber onları ve ailelerini yoksulluktan koruyan faaliyetler bütünüdür. Türkiye’de kadın girişimciliği ile ilgili hem idari hem de sivil kanatta birçok girişimde bulunulmuş, projeler, programlar geliştirilmiş olmakla beraber ulusal bir politika geliştirilmiş değildir. Tüm bu faaliyetlerin ulusal istihdam politikasına bağlı tek bir politika çatısı altında toplanması faaliyetlerin güçlenmesini ve yönetimini kolaylaştıracaktır. Devletin kadın girişimciliği politikalarını geliştirip yönetmesi amacı ile tek elden tek bir kamu kurumu ile yönetilmesi yeni bir kurumun kurulumu ile mümkün olacaktır.
- Maliye Bakanlığı Devlet Planlama Teşkilatı, TBMM, Sayıştay ve sivil toplum örgütlerinin katılımı ile oluşturulacak bir uzmanlar gurubu; veri toplama, strateji ve eylem için çerçeve oluşturma, kamu hizmet çıktı hizmetlerinin sonuçlarını değerlendirmek konularında faaliyet gösterebilir. Bu kuruma “Toplumsal cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Çalışma Grubu” adı verilebilir (Cansız, 2009: 342).
- Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda farkındalık yaratıp kamuoyunun bu konudaki bakış açısının oluşturulması açısından medya ve iletişim büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle tüm medya organlarının eşgüdümlü olarak konuya dair kullanılması için bir iletişim biriminin kurulması faydalı olabilir.
- Çeşitli kamusal birimlerde çıkacak kadın erkek eşitliğine dair sorunların toplumsal ve kişisel yararları gözeterak yargıya intikal etmeden çözümlenmesinde işlev görecek bir kadın-erkek eşitliği ombudsmanı kurulabilir (Cansız, 2009: 343).
- Kadınların işgücüne katılımının en önemli engellerinden biri olan yaşlı ve çocuk bakımı sorununu gidermek için yeni kurumların tahsis edilmesi

gerekmektedir. Sosyal bakım hizmetlerinin kurumsallaşması kadınların işgücüne katılımını kolaylaştırırken bahsi geçen hizmeti verecek kamu kurumlarında da bir kadın istihdamı yaratıp iki yanlı bir iyileşme gerçekleştirilebilecektir. Bu konuda yerel yönetimlere daha fazla yetki verilip yerel düzeyde huzurevleri, kreşler, yarı-zamanlı okul öğrencilerine yönelik gündüz etüt kurumlarının yaygınlaştırılması kadınların işgücüne katılımı için önemli bir adım olacaktır.

Mevcut Kamu Kurumlarının Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine İlişkin İşlev Revizyonuna Yönelik Öneriler

Hem yerelde hem ulusal düzeyde tüm kamu kurumlarının toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışını kurum politikalarına ve yönetimlerine entegre etmeleri sağlanması önerilmektedir.

Maliye Bakanlığı İşlev Revizyonuna Yönelik Öneriler

Maliye Bakanlığı Türkiye’de devlet bütçesini hazırlayan, gelir toplayıp harcama dağılımını yapan temel birimdir. Bununla beraber bütçelerin gelir gider kontrol hakkına sahiptir. Türkiye’de AB uyum süreci içinde gerçekleştirilen yasal düzenlemeler ile AB normlarına ve küresel standartlara uygun 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu ile bütçe sürecinde toplumsal cinsiyet duyarlılığı açılımı için uygun bir platform oluşturulmuştur. Yeni kanun ile beraber orta vadeli program ve bütçe arasındaki bağ kurulması zorunluluğu, çok yıllık bütçelemeye geçilmiş olması, yeni sistemin kod yapısının analiz imkânını kolaylaştırması, performans esaslı bütçe sistemine geçilerek çıktı odaklı anlayışın benimsenmesi toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemeye temel oluşturacak başlıca olumlu gelişmelerdir. Ancak oluşturulan koşulların toplumsal cinsiyet duyarlılığı uyarınca tam anlamıyla kullanımı henüz gerçekleşmiş değildir. Koşulların sağlıklı değerlendirilmesi için bilinçli bir çaba gösterilmesi gereğidir. Bu bağlamda bakanlığın içinde yeni kurumların tesis edilmesi uygun olabilir. Ayrıca bakanlık personelinin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda eğitilmiş olması ve bu konuya ikna olup üzerinde çalışması toplumsal cinsiyete duyarlı veri üretilmesinde, bütçe uygulama sonuçlarının toplumsal cinsiyet etki değerlendirmesinde önem arz etmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu İşlev Revizyonuna Yönelik Öneriler

TÜİK Toplumsal Yapı ve Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Şubesi cinsiyete duyarlı ayrıştırılmış verilerin toplandığı bir ana merkez haline getirilmelidir. Verilerin işlenmesinde uluslararası belgelerde uygulanan standart kriterlilerin kullanılmaya başlaması ve kullanılan ölçülerde tutarsızlıkların giderilmesi, takip

ve veri değerlendirmelerde standart veriler kullanan araştırmaların teşvik edilmesi, toplumsal cinsiyete ayrıştırılmış standart, sayısal açık ve net verilerin kullanımının zorunlu hale getirilmesi gereklidir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü İşlev Revizyonuna Yönelik Öneriler

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün rolü ve mali gücü genişletilmelidir. Kurulduğu 1987 yılından bu yana mali ve yasal sıkıntılara rağmen yüksek gayretle işlevini yerine getirmeye çalışan müdürlüğün görev alanı ve mali konumunda iyileştirmelerin kurumun Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğine katkılarını arttıracadığı düşünölmektedir. Kurumun rolü, devletin toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını hazırlamak; yasama, yürütme, yargı kurumlarını bu doğrultuda harekete geçirmek; bakanlıklar ve kamu kurumlarındaki merkezi ve yerel uygulamaları koordine etmek ve izlemekle görevli etkili bir yapı oluşturmak olarak yenilenmelidir (KA.DER, 2011: 8).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İşlev Revizyonuna Yönelik Öneriler

Kadın istihdamının artması, çalışma yaşamında toplumsal cinsiyetler arasında eşitliğin sağlanması ve dolayısıyla kadın yoksulluğunun azaltılması ile alakalı olarak çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve bünyesinde bağlı kurum olarak faaliyet gösteren İŞKUR gerek merkezde gerekse yerel düzeyde güçlendirilmelidir. Kadınların istihdam oranlarının yükseltilmesi için ilk işe alım çok önemli görölmektedir, bu noktada İŞKUR tarafından yeni plan ve programlar üretilip uygulamaya konulabilir.

Kadınların Türkiye'de işgücüne katılımı oldukça düşüktür (%26.6). Kadınların yıllık kazancı erkek kazancının %35'ine denk gelmektedir. Çalışmayan genç nüfusunda yaklaşık %88'i kadındır (KA.DER, 2011: 18). Bu portrenin değişmesi için kapsamlı bir istihdam politikası geliştirilmelidir. Politikanın uygulaması için gerekli mali kaynaklar desteklenmelidir. İş kanunu toplumsal cinsiyet bakış açısı ile revize edilmelidir. İşe alma, terfi, mesleki eğitim, taciz önlemeye yönelik kurumsal yapılar geliştirilebilir. Kadının ekonomiye katılımı için üzerindeki hasta ve ocuk bakımı gibi evii işler kaldırılmalı, bu hizmetler kamu kaynakları ile finanse edilebilmelidir. Parasal açıdan karşılanabilir, devlet tarafından desteklenir bir yaşlı ve ocuk bakım sistemi geliştirilerek kadının işgücüne katılımındaki temel engellerden biri aşılabilir. Kadınlara iş kurmak için ihtiyaç duydukları parasal desteklerin sunulmasında yenileşmelere gidilmelidir.

Kayıtdışı ekonomi ile mücadele uyarınca kadınların sosyal güvenlik sistemi içinde istihdamını teşvik etmek için bakanlıkça çalışmalar yapılabilir.

Sağlık Bakanlığı İşlev Revizyonuna Yönelik Öneriler

Sağlık Bakanlığı, sağlık hizmetlerinden faydalanmadaki eşitsizlikleri önleyebilmelidir. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve 4. Dünya Kadın Konferansı sonucu kabul edilen Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı Türkiye tarafından çekincesiz kabul edilmiştir ve bu kabul ile Türkiye kadın ve kız çocuklarına verilen sağlık hizmeti standardını uluslararası standartlara çıkartacağına garanti etmiştir.

Tablo 2. Türkiye’de Kadın Sağlığı Göstergeleri

Doğuşta beklen yaşam süresi kadınlarda 74.4; erkeklerde 69.5’tir (2009).
Adölesan çağdan başlayarak her dönemde daha fazla sağlık hizmete gereksinim duyan kadın için hizmet açığı erkeklerle göre daha fazladır.
Kadının yaşam döngüsünde en uzun dönemi oluşturan doğurganlık çağı (15-49 yaş gurubu) 15 ve yukarı yaşta bulunan toplam nüfusun %38’ini, yine aynı yaş gurubunda bulunan kadınların %77’sini oluşturmaktadır. Bu bağlamda kadın sağlığı açısından, özellikle üreme sağlığı hizmetlerinin yaygınlaşması ve hizmet kalitesinin yükseltilmesi önemlidir.
Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008 Sonuçları’na göre Türkiye’de en yüksek toplam doğurganlık hızı 3.27 ile Doğu Bölgesi için gözlenirken, en düşük doğurganlık hızı 1.73 ile Batı Bölgesi’ne aittir.
Sağlık Bakanlığı Ulusal verisine göre 2009 yılı anne ölüm oranı ise 100.000 canlı doğumda 18.4’tür.
Doğum öncesi bakım alma oranı, kırsal yerleşim yerlerinde %84, Doğu’da eğitimsiz anneler arasında %80’nin altında, 6 ve daha fazla çocuğu anneler arasında %72’dir.
Türkiye’de kadın kanserlerinin yarısını meme, rahim, rahim ağzı ve yumurtalık kanserleri oluşturmaktadır. Her yıl 20.000 meme, 1500 rahim, 3800 yumurtalık, 4700 rahim kanseri görülmektedir.
Türkiye’de kadınların AIDS’ten haberdar olma oranı %90’dır ancak en az bir kez evlenmiş kadınların %31 gibi büyük bir yüzdesi AIDS’ten korunma yollarını bilmemektedir.

Kaynak: (KADER, 2011: 22)

Kadınlara yönelik sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi için kadın sağlık sorunlarına dair bütünsel sağlık politikaları izlemek gerekir. Aile planlaması, cinsellik eğitimi konusunda eksiklikler birincil olarak giderilmelidir. Birincil sağlık hizmeti homojen olarak ülke sınırları içinde her noktada kesintisiz ve aynı içerik ve nitelikte sunulabilmelidir. İkincil sağlık hizmetlerine de erişim iyileştirilmelidir. Meme ve rahim kanseri konusunda bilgilendirme ve ücretsiz sağlık kontrolleri geliştirilebilir. Ayrıca sağlık bakanlığının veri üretilebilirliğinin sağlanması gereklidir. Örneğin meme kanserinden ölen kadınların sayısı bilinmemektedir. Gençlerin cinsel sağlık bilgi düzeyi kurulan özel bilgilendirme merkezleri ile artırılmalıdır. Genç dostu cinsel sağlık üreme merkezleri kurulabilir (KA.DER, 2011: 22-24). Bu bakımdan Bakanlığın, Ana Çocuk

Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü birimi daha güçlü bir birim haline getirilebilir.

Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurulu için İşlev Revizyonuna Yönelik Öneriler

Yükseköğretime erişim ile kadınların işgücüne daha yüksek katılım seviyesi arasında bir ilişki bulunmaktadır. Mesleki eğitim ve öğretime yapılan yatırımlar, özellikle genç kızlar olmak üzere kadınların işgücü pazarında iyi işler edinmeleri için gerekli yeteneklerle donatılarak onları işgücü pazarına hazırlayabilir. Uluslararası kanıtlar mesleki eğitim ve öğretime alanına yapılan yatırımların kadınların kayıtlı istihdamına yardımcı olduğunu ve kazanç düzeyleri ile işgücü pazarı fırsatları bakımından toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirdiğini göstermektedir (DPT, 2009: 29). Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurulu tarafından bahsi geçen konu üzerine yapılan yatırımların artırılması gereklidir. Bununla beraber üniversitelerdeki kadın çalışmaları anabilim dalları ve kadın sorunları araştırma ve uygulama merkezlerinin bütçe ve kadro açısından iyileştirilmesi gereklidir (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008: 25).

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir toplumsal bakış açısının edinilmesi için eğitim öğretim kurumlarına büyük görev düşmektedir. Okulöncesi eğitimden başlayarak yaşam boyu eğitim-öğretim kapsanacak şekilde eğitimin her safhasında toplumsal cinsiyet duyarlılığının edinilmesi yönünde çalışılması gereklidir. Bundan ötürü eğitimin her kademesine toplumsal cinsiyet eşitliğini kazandırmaya yönelik derslerin konulması, MEB ve YÖK'ün bu yönde revize edilmesi gereklidir.

Diğer Kamu Kurumlarında İşlev Revizyonuna Yönelik Öneriler

Eşitlik çerçeve yasasının çıkartılması için Adalet Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çalışmalara hız verilmesi gereklidir. Ayrıca T.B.M.M.'de kurulacak bir eşitlik komisyonu da kadın erkek eşitliği üzerine önemli çalışmalar yapabilir. (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009: 25).

T.C. Kalkınma Bakanlığı da kamu kurumlarının yatırım projelerinin bütçelerini hazırlarken, yapılacak olan yatırımların kadın erkek eşitliğine olan etkisini inceleyecek şekilde revize edilebilir. Proje tekliflerinin hazırlanmasında bir ön şart olarak toplumsal cinsiyet duyarlılığını proje kabulü için kamu birimlerinden talep edebilir.

Kamu mallarının gelir ve giderinin TBMM adına Sayıştay tarafından denetimi, sorumluların hesap ve işlemlerinin kesin hükme bağlanması işlemleri toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilebilir (Cansız, 2009: 346).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Osmanlı’nın son dönemlerinden başlayarak cumhuriyetin ilk dönemlerinde yasal çerçeve kazanan kadın talepleri bugün uluslararası ve yerel aktörlerin etkisi ve sivil toplumun çabaları ile Türkiye’de daha geniş bir alana yayılmış bulunmaktadır. Hem kamu da hem de sivil toplumda artan sosyal farkındalık Türkiye’de kadın-erkek eşitliği üzerine yapılan çalışmaların son yıllarda hız kazanmasına ve bununla beraber süreklilik arz etmesine olumlu yönde neden olmuştur. Artan farkındalığın ürünü olarak eğitilme imkânı bulan kadınlar bu imkânı ellerinden geldiği ölçüde verimli kullanıp avantaja dönüştürme konusunda kararlı davranmaktadırlar. Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen kadın erkek eşitliğine erişmede Türkiye’de mevcut temponun oldukça özellikle kamu hizmetleri açısından düşük olduğu ve eşitliğe erişimin oldukça uzun zaman alacağı gözlemlenmiştir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü toplumsal cinsiyete ilişkin temel politikaların, tüm plan ve programlara hâkim kılınması için ulusal koordinasyonu sağlamakla görevlidir ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemenin yapılmasına uygun ortamı hazırlamakla yükümlü ana kurum olarak görülmektedir. Kurumun amaçları kadın haklarının korunması, geliştirilmesi için çalışmalar yapmak, kadınların sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi yaşamdaki konumlarını güçlendirmek, hak, fırsat ve olanaklardan eşit yararlanmayı sağlamak, toplumda farkındalık arttırmak ve politika belirlemek olarak sıralanmıştır. Genel müdürlük sıralanan görevlerine ek olarak görev alanı ile alakalı konularda tüm kuruluşlarla işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamakla da kanunla görevli kılınmıştır. Ancak bu kadar geniş bir görev yelpazesine zıt, dar bir bütçe ile donatılan kurumun fonksiyonlarını ne ölçüde yerine getirdiği eleştiri konusudur.

Konuya ilişkin faaliyet gösteren diğer kamu kurumları: Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Aile ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu, Güneydoğu Anadolu Projesi Kalkınma İdaresi olarak sıralanmıştır. Türkiye’deki toplumsal cinsiyete eşitliğine yönelik çalışan, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçenin hazırlanıp

uygulanmasında görev alan bu kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlanması gereklidir. Bununla beraber üniversitelerden ilgili birimlerin, kadın derneklerinin eşgüdüm kapsamında olması toplumsal cinsiyet analizinin tabana yayılarak niteliğinin ve başarı şansının artmasına olanak tanır. Ayrıca bahsi geçen kurumların işlev revizyonuna olanak sağlayacak yeni bir kamu politikasının düzenlenmesi, politikanın uygulama denetimini sağlayacak bağımsız denetçi kurulların oluşturulması üzerinde durulması gerekli görülmektedir.

Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında kamu hizmetlerinin etkisini ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe uygulamasının başarısının derecesini bütçeleme sürecindeki temel kurumların konuya sahip çıkma dereceleri birebir belirleyecektir. Ancak tüm yükün kamu kurumlarına yüklenmesi de anlamlı değildir. Çünkü toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeler sadece hükümetin ve yerel düzeyde yönetim birimlerinin kontrolünde bir kavram değildir. Toplumun tabanından destek alabildiği ölçüde başarı şansı artan bir uygulamadır. Sivil toplum kuruluşları, kadın dernekler vb. kuruluşların desteği vatandaşların bütçeye olan ilgisi ve katılımı bağlamında önem taşır.

Uygulamanın başarısını etkileyen bir diğer unsur ise ölçümdür. Yeterli veri desteğinden yoksun ölçümler ile toplumsal cinsiyete duyarlı bir bütçe hazırlamak güçtür, başarısızlıkla sonuçlanır. Toplumsal cinsiyete ayarlanmış verilerin kamunun hizmet verdiği ve gelir edindiği her alanda toplanması uygulamanın başarısına doğrudan etki etmektedir. Net, doğru, açık şekilde ölçülemeyen bir toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşılık politika hazırlanamayacağı açıktır.

Avrupa Birliği’ne uyum çalışmaları kapsamında Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik başta toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme olmak üzere birtakım çalışmalar yapılmaktadır ancak bu uyum çalışmalarının yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitsizliğini önlemeye ve uygar çizgide bir yönetimi yakalama, hâlihazırda var olan sorunların çözümüne yönelik etkin politikalar oluşturma aşamasında daha ciddi çalışmalar yapılması gerektiği gözlemlenmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununun çözümünde kamu kurumlarının bu yönde verdikleri/verecekleri kamu hizmetlerinin yanı sıra toplumun, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini bir sorun olarak kabul etmesi ilk ve en büyük adımdır. Toplumun sorun olarak görmediği bir sorunu çözmek güçtür. Sorunun toplumsal taban tarafından idrak edilmiş olması çözümü kolaylaştırır ve çözüm süresini kısaltır. Bu nedenle sorunun topluma anlatılması birincil koşuldur. Şimdiki nesile medya araçları vasıtasıyla sorunun varlığı açıklanıp aktarılabilir.

Gelecek nesil içinse eğitim-öğretim kurumlarında konulacak toplumsal cinsiyet duyarlılığı dersleri ile şimdiden önlem alınabilir.

Eğitimin kamusal bir hak olarak görülmesi ve evrensel olması devletin bu alandaki sorumluluklarına işaret etmektedir. Tüm çocukların toplumsal cinsiyet ayrımcılığı olmaksızın eşit ve bedelsiz, nitelikli eğitim almaları devlet politikaları ile mümkündür. Devletin üstlendiği politikalarda sivil toplum kuruluşları da destek vermelidir ki başarıya kolaylıkla erişilsin. Bahsi geçen destek kadın-erkek, kız-oğlan çocukları arasındaki dengesiz dağılan güç asimetrisini gidermedeki eğitimin etkin rolünü artırıcı etki sağlar.

Sosyal devlet yükümlülüğünün gereği olarak eğitime ayrılan bütçe payının, kız erkek bütün çocukları kapsayacak şekilde artırılması ve eğitimde kalite ve niteliğin de nicelikteki artışa paralel olarak insani gelişme endekslerine ve uluslararası ölçümlere olumlu etki edecek şekilde geliştirilmesi, bu nedenlerden ötürü eğitime ayrılan bütçe payının en az %5'e çıkarılarak mali politikaları ile ilgili düzenlemelerin birincil görev olarak yerine getirilmesi hedeflenmelidir.

KAYNAKLAR

- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, <<http://www.athgm.gov.tr/tr>>, (20.07.2012).
- Aksoy, N. (2006), Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün Rolü, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, **Kadının Statüsü Uzmanlığı Tezi**, Ankara.
- Bulutoğlu, K. (1981), **Kamu Ekonomisine Giriş**, 4. Baskı., Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Cansız, H. (2009), **Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Türkiye’ye İlişkin Öneriler**, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Devlet Personel Başkanlığı, <<http://www.dpb.gov.tr/>>, (15.02.2010).
- Genç, M. (2010b), “*Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığına Yönelik Kamu Faaliyetleri ve Bu Faaliyetlerin Mali Yansımaları*”, **Maliye Dergisi**, Sayı:159, S.476-495, Temmuz-Aralık 2010.
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, < <http://www.tarim.gov.tr/> >, (12.05.2012).
- International Human Development Indicators (2012), <<http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2011/download/>>, (12.08.2012).
- Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KA.DER) (2011), Eşit Temsil İçin: Kadın Siyaset Programı 2011, İstanbul.

- Milli Eğitim Bakanlığı, Projeler Koordinasyon Başkanlığı, <<http://projeler.meb.gov.tr/pkmtr/>>, (03.01.2012).
- Özürü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, <<http://www.ozurluveyasli.gov.tr/tr/>>, (10.07.2012).
- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, <<http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/tr/>>, (20.07.2012).
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008), **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013**, Fersa Ofset, Ankara.
- T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, <<http://www.sanayi.gov.tr/>>, (16.07.2012).
- T.C. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2009), *Kadınların İşgücü Piyasasına Katılımı*, Rapor No: 48508-TR, Ankara.
- T.C. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, <<http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/>>, (12.07.2012).
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, <<http://www.dpt.gov.tr/Kalkinma.portal/>>, (16.07.2012).
- TÜİK (2012), İstatistiklerle Kadın 2011, **Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Takımı**, TÜİK Matbaası, Ankara.
- TÜİK, (2011), İstatistiklerle Türkiye 2011, TÜİK Matbaası, Ankara.
- Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) (2008), *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri*, Yayın No. TÜSİAD-T/2008-07/468.
- Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı PISA 2009 Uygulama Sonuçları Özet Bilgiler, <<http://egt.kocaeli.edu.tr/haberler/pisa2009ozetbilgiler.pdf>>, (12.08.2012).